

Değerler eğitiminin önemine yönelik okul yöneticilerinin görüşleri

Fatih Adıgüzel¹, Burhanettin Arı², Hakan Sarı³, Özlem Sarı⁴

DOI 10.5281/zenodo.10600589

Özet

Bu araştırmanın amacı, değerler eğitiminin önemine yönelik okul yöneticilerinin görüşlerini incelemektir. Bu araştırmada nitel yöntem tercih edilmiş olup durum çalışması deseni tasarılanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 15 okul yöneticisi oluşturmuştur. Çalışma grubu, maksimum çeşitlilik örnekleme yaklaşımı kullanılarak seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan açık uçlu sorulardan oluşan bir yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmeler, katılımcılar ile yapılan yüz yüze görüşmelerle gerçekleştirilmiştir. Çalışma verileri temalar ve kodlar vasıtası ile içerik analizi yapılarak çözümlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, okul yöneticileri değerler eğitimine büyük önem vermektedir. Değerlerin öğretilmesi konusunda, katılımcılar tarafından karakter gelişimine olan katkı, temel değerlerin öğretimi ve olumlu ilişkiler ile empati vurgulanmıştır. Okul yöneticileri, okullarındaki değerler eğitimi uygulamaları konusunda temel değerlerin öğretimi, toplumsal katkı, kişisel gelişim ve etik düşünme gibi alanlarda düşüncelerini paylaşmışlardır. Değerler eğitiminin avantajları topluma olumlu katkı, sosyal becerilerin gelişimi ve karakter gelişimi olarak ifade edilmiştir. Değerler eğitiminin zorlukları ise bireysel farklılıkların yönetimi ve zaman ve süreç yönetimi olarak ifade edilmiştir. Okuldaki değerler eğitimi güçlendirmek için önerilere ilişkin katılımcı görüşleri, okul içi etkinliklerle değerler eğitimi güçlendirmek, öğrenci-öğretmen ilişkileri ve iş birliği, okul kültürü ve toplumsal katılım olmak üzere üç tema altında toplandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: eğitim, değer, değerler eğitimi, okul yöneticisi

School administrators' views on the importance of values education

Abstract

This study aims to examine the views of school administrators on the importance of values education. A qualitative method was preferred in this research, and it was designed in a case study design. The study group of the research consisted of 15 school administrators. The study group was selected using the maximum diversity sampling approach. A semi-structured interview form consisting of open-ended questions prepared by the researchers was used as a data collection tool. The interviews were conducted face-to-face with the participants. The study data were analysed by content analysis through themes and codes. According to the study results, school administrators attach great importance to the value of education. Regarding teaching values, the participants emphasised the contribution to character development, teaching core values, positive relationships and empathy. School administrators shared their opinions about values and education practices in their schools, such as teaching core values, social contribution, personal development and ethical thinking. The advantages of values education were expressed as a positive contribution to society, social skills and character development. The challenges of values education were described as management of individual differences and time and process management. Participant views on suggestions for strengthening values education in schools were grouped under three themes: strengthening values education through in-school activities, student-teacher relations and cooperation, school culture and social participation.

Keywords: education, value, values education, school administrator

¹ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, adiguzelf79@gmail.com

² Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, burhanari_hotmail.com

³ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, hakan.sari_hotmail.com

⁴ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, ozlem.sarii@gmail.com

Giriş

Değerler, bireyler için toplumda yol gösterici ilkeler işlevi görür ve hem olumlu hem de olumsuz idealleri içerirler. Bu, iyilik, kötülük, doğru, yanlış, güzellik ve çirkinlik gibi kavramları kapsar. Bireylerin davranışları, bu temel kavramlar tarafından şekillendirilir ve zaman içinde değişen koşullara uyum sağlamak için evrim geçirebilirler (Çankırılı, 2015). Günlük yaşamlarında bireyler, değerler tarafından yönlendirilir, değerlere dayalı kararlar alır ve bu değerlere göre hareket ederler. Değerlerin ilk değerlendirilmesi genellikle aile içinde başlar ve eğitim kurumlarında devam eder, bu nedenle okullar, insanların değer sistemlerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynar (Ulusoy ve Dilmaç, 2015). Bireyler, doğuştan değerlerin farkında olmazlar; bu bilgiyi sonraki aşamalarda, öğrenme yoluyla edinirler. Bu nedenle, değer eğitimi ihtiyaç vardır (Yeşil ve Aydın, 2007). Yazıcı (2006) göre, eğitim sürecinde sadece öğrencilerin bilişsel ve psiko-motor gelişimlerine odaklanmak, değerler ve tutumlar gibi duygusal yönleri geliştiremez. Okullarda değer yargılarının gelişimi, öğrencilere kazandırılan bilgi ve becerilerin önemini vurgular.

Değerler, toplum ve insanlar tarafından kabul edilen ve içselleştirilen, çeşitli ideolojik kökenlerden türeyen duygular, düşünceler, eylemler ve ilkeler bütünü olarak tanımlanabilir (Dönmez ve Yazıcı, 2008). Değer, bir varlığa içsel, etik, estetik ve toplumsal boyutlara göre atfedilen önem ve üstünlük olarak da tanımlanabilir (Öncül, 2000). Ulusoy ve Dilmaç (2020) göre, değerler insanı diğer canlı organizmalardan ayıran ve onun insanlığını belirleyen fikirler bütünüdür.

Değerler, bireyin yaşam deneyimlerinden etkilenen ve değer verdiği çeşitli bireysel eylemleri, tutumları ve inançları kapsar. Bu, bireyin duyguları, düşünceleri ve eylemleri tarafından karşılaştıkları olaylara göre genel bir değerlendirme biçimidir. Bu değerlendirmelerde, bireyin öznel yargıları önemlidir. Bireyler, karşılaştıkları olayları ve durumları kendi öznel yargılarına göre iyi veya kötü, doğru veya yanlış olarak değerlendirirler. Bu yargılar genellikle, bilinçli veya bilinçsiz olarak, toplum tarafından genel olarak kabul edilen değerlerden etkilenir. Değerler, Fichter (2009) tarafından belirtildiği gibi, aşağıdaki içsel niteliklere sahiptir:

- a. Değerler kolektif olarak onaylanır: Toplumun çoğunluğu tarafından evrensel olarak kabul edilirler ve bireylerin kişisel görüşlerinden bağımsızdırlar.
- b. Değerler önceliklidir: İnsanlar için değerler refah, esenlik ve sosyal gereksinimlerin karşılanması ile uyumludur.
- c. İlkelerle şevk eşlik eder: Bireyler ilkeleri için gönüllü olarak fedakarlık yapar, bir araya gelir ve hatta hayatlarını tehlikeye atabilirler.
- d. Değerler soyutlanmıştır: Değerlerin kavramsal olarak diğer öğelerden ayrılması gerekir çünkü toplum tarafından kolektif olarak kabul edilmiş görüşleri temsil ederler.

İnsanların kararlarına ve davranışlarına yön veren temel ilkeler ve inançlar, değerler olarak adlandırılır. Eğitim, bu değerleri aktarmanın önemli bir yoludur. Değerler, toplumların kabul ettiği ve doğru olarak gördüğü ahlaki inançlardır. Medeniyetler geliştikçe, bu değerlere ve eğitim anlayışına dair bakış açıları da dönüşmektedir. Ada (2007) bu dönüşümün eğitim alanında değişimlere yol açacağını vurgular. Eğitimdeki çeşitli alt alanlar arasında, değerler eğitimi giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Pring (2010) son yıllarda birçok ülkede değerler eğitiminin yaygın olarak kabul gördüğünü ve önemli hale geldiğini belirtir. Sood ve Kavita (2016) değerler eğitiminin, öğrencilerin bilişsel ve duygusal yeteneklerini geliştirdiğini, yaratıcı düşüncelerini teşvik ettiğini, kararlılıklarını artırdığını ve ahlaki karakterlerini

güçlendirdiğini ifade eder. Değerler, yaşam deneyimleri, pratik uygulama ve kişisel gelişim yoluyla kazanılır ve eğitim aracılığıyla aktarılabilir. Değerler eğitimi sayesinde bireyler, sahip oldukları veya eksik olduğunu düşündükleri değerler hakkında daha fazla farkındalık kazanır.

Okullar, değerlerin öğretildiği önemli yerlerdir. Yeşil ve Aydın (2007) okulların değerlerin kazanılmasında etkili ve tercih edilen ortamlar olduğunu belirtir. Öğretmenler sınıf ortamında belirli davranışlar sergileyerek olumlu değerlerin gelişimine katkıda bulunabilirler. Demirtaş (2009) bu davranışları şu şekilde sıralar: Öğrencilere model olmak ve rehberlik etmek, sınıfta sakin ve uyumlu bir atmosfer yaratmak, demokratik ilkeleri destekleyen bir ortam oluşturmak ve müfredatta değerlere yer vermek.

Kirschenbaum (1995), değer eğitiminin temel amacının insanların daha erdemli bir varoluşa sahip olmalarını ve hayatlarından memnuniyet duymalarını sağlamak olduğunu belirtir. İkinci amaç toplumu geliştirmektir. Altan (2011) değerler eğitiminin amacının, evrensel değerlere özel bir vurgu yaparak örnek karakterli, ahlaki değerlere sahip ve sorumlu davranan insanlar yetiştirmek olduğunu ifade eder. Yaman (2012) değerler eğitiminin, bireylerin etik, kültürel, manevi ve sosyal boyutlarını geliştirmeyi amaçladığını vurgular. Wood ve Roach (1999) okulların ve öğretmenlerin temel sorumluluğunun değer eğitimi vermek olduğunu, müfredatta değerlere öncelik verilmesi gerektiğini belirtir. Boşanma oranlarındaki artış ve bilim ile teknolojiye gelişmeler, insanlık değerlerindeki gerilemenin değer eğitime olan ihtiyacı artırmaktadır. MEB (Millî Eğitim Bakanlığı) 2017 bildirgesinde, değerler eğitime ilişkin görüşlerini dile getirmiştir. Bu bildirmede, değerler eğitiminin önemi ve gerekliliği vurgulanmaktadır.

Değerler eğitimi, öğrencilere ideallerini pratik durumlarda uygulayabilecek araçlar sağlamak için etkili stratejilerin kullanılmasını temel alır. Bu eğitim, derslerin bir tamamlayıcısı olarak işlev görür ve bağımsız bir müfredat olarak ele alınmaz. Öğrencilerin değerleri tam olarak kavrayabilmeleri ve bu değerleri akıllarında tutabilmeleri için, dersin amaçlarıyla yakından ilişkili olan akıl yürütme ve araştırma gibi etkinliklerle süreç desteklenmelidir.

Değerler eğitiminin etkili bir şekilde yerine getirilmesi için sağlıklı bir sınıf atmosferinin oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca, bu eğitimde ailelerle iş birliğine büyük önem verilmektedir. Bildirgeden anlaşıldığı üzere, değerler eğitimi herhangi bir eğitim programının bağımsız bir parçası olarak değil, tamamlayıcı bir bileşen olarak görülmektedir. Bu bağlamda, ailelerin rolü de ön plana çıkmaktadır. Değerlerin kazanılması sürecinde ailelerden alınacak destek ve iş birliği vurgulanmaktadır. Öğrencilerin kazandıkları değerleri bilinçli bir şekilde günlük yaşamlarına entegre etmelerinin önemi de altı çizilen bir diğer husustur.

Değerler eğitimi, öğrencilere sadece akademik bilgi kazandırmakla kalmayıp aynı zamanda karakter gelişimine katkı sağlar. Bu alanda yapılacak çalışmalar, öğrencilerin temel değerleri anlamalarına ve bu değerleri günlük yaşamlarında uygulamalarına yardımcı olabilir. Değerler eğitimi, etik değerlere duyarlı bireylerin yetişmesine olanak tanıyarak toplumsal bir sorumluluk anlayışının gelişimine katkıda bulunabilir. Bu nedenle, değerler eğitimi alanında yapılan çalışmalar, öğrencilerin sadece bilgi sahibi olmalarını değil, aynı zamanda etik değerlere dayalı bir toplumsal sorumluluk anlayışına sahip bireyler olarak yetişmelerini destekleyerek topluma pozitif katkı sağlama potansiyeli taşımaktadır.

Bu araştırmanın amacı, değerler eğitiminin önemine yönelik okul yöneticilerinin görüşlerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda belirlenen araştırma soruları şu şekildedir:

- 1) Okul yöneticilerinin eğitimde değerler eğitiminin ne olduğu konusundaki görüşleri nasıldır?
- 2) Okul yöneticilerinin okullarındaki değerler eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşleri nasıldır?
- 3) Okul yöneticilerinin öğrencilere değerler eğitimi sağlamanın avantajları veya zorlukları konusundaki görüşleri nasıldır?
- 4) Okul yöneticilerinin okuldaki değerler eğitimini güçlendirmek için önerileri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın deseni

Çalışma, nitel bir araştırma yaklaşımı olan fenomenolojik araştırma deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Fenomenoloji, bireylerin deneyimlerini anlama ve yorumlama üzerine odaklanan bir nitel araştırma yaklaşımıdır. Bu desen, katılımcıların öznel deneyimlerini, algılarını, duygularını ve anlamlarını ortaya çıkarmayı hedefler. Fenomenolojik desen, araştırmacının bireylerle gerçekleştirdiği açık uçlu görüşmeler, odak grupları veya gözlemler yoluyla katılımcıları derinlemesine anlamasına olanak tanır (Noble ve Smith, 2015). Fenomenolojik tasarımın temelini, araştırmacının katılımcılara öznel deneyimleri hakkında sorular yönlendirdiği ve katılımcıların anlatılarına odaklandığı bir süreç oluşturur. Analiz aşamasında, araştırmacı, katılımcıların ifadelerinden yaygın temaları, yorumları ve çerçeveleri çıkarmaya çalışır. Bu yaklaşım, katılımcıların deneyimlerini doğrudan ifade etmelerini kolaylaştırarak araştırmacının önyargılarını azaltır ve altta yatan anlamları kapsamlı bir şekilde anlamasına olanak tanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Fenomenolojik desen, insanların öznel deneyimlerine, bakış açılarına ve yorumlarına vurgu yaparak, araştırmacıya daha derinlemesine bir kavrayış sunar. Bu yaklaşım, katılımcıların düşüncelerini ve duygusal yanıtlarını daha etkili bir şekilde anlamak için kullanılır, böylece araştırmacı, katılımcıların gözünden dünyayı görmeye daha yaklaşıp (Noble ve Smith, 2015).

Çalışma grubu

Araştırma, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Milli Eğitim Müdürlüğü'ne ortaokullarda görev yapan 15 okul yöneticisinden oluşan bir çalışma grubunu kapsamaktadır. Çalışma grubu, okul yöneticilerinin seçiminde maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılarak oluşturulmuştur. Yıldırım ve Şimşek (2016), maksimum çeşitlilik örneklemesinin temel amacının, çalışma konusuna potansiyel olarak katılabilecek bireylerin özelliklerindeki çeşitliliği optimize etmek olduğunu belirtmektedir. Sonuç olarak, örneklem için eğitimci seçilirken cinsiyet, medeni durum, deneyim, yaş ve eğitim durumu gibi çeşitli demografik parametreler göz önünde bulundurulmuştur. Araştırmayı gerçekleştirmeden önce, literatür taramasının bulgularına, uzmanların değerlendirmelerine ve ilgili kişilerle yapılan görüşmelere dayanarak bu kriterler önemli kabul edilerek durum karakterize edilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya katılanların demografik değişkenleri

Kod	Cinsiyet	Görev	Yaş	Kıdem	Öğrenim Durumu
K1	Erkek	Okul müdürü	34	8	Lisans
K2	Erkek	Okul müdürü	29	4	Lisans
K3	Erkek	Okul müdür yardımcısı	41	12	Yüksek Lisans
K4	Kadın	Okul müdürü	33	7	Lisans
K5	Erkek	Okul müdürü	44	18	Yüksek Lisans
K6	Kadın	Okul müdürü	30	5	Lisans
K7	Kadın	Okul müdür yardımcısı	39	13	Yüksek Lisans
K8	Kadın	Okul müdürü	32	8	Lisans
K9	Erkek	Okul müdürü	40	16	Lisans
K10	Erkek	Okul müdür yardımcısı	28	5	Lisans
K11	Kadın	Okul müdür yardımcısı	39	14	Lisans
K12	Kadın	Okul müdürü	31	7	Yüksek Lisans
K13	Erkek	Okul müdürü	45	15	Lisans
K14	Kadın	Okul müdürü	32	8	Yüksek Lisans
K15	Erkek	Okul müdür yardımcısı	38	12	Yüksek Lisans

Araştırmaya katılanların cinsiyet dağılımına bakıldığında, toplam katılımcıların %53.33'ünün erkek ve %46.67'sinin kadın olduğu görülmüştür. Görev bazında incelendiğinde, katılımcıların %66.67'sinin okul müdürü ve %33.33'ünün okul müdür yardımcısı olduğu belirlenmiştir. Yaş gruplarına göre dağılıma bakıldığında, katılımcıların %26.67'sinin 28-31 yaş arasında, %26.67'sinin 32-35 yaş arasında, %20.00'sinin 36-39 yaş arasında, %13.33'ünün 40-43 yaş arasında ve %13.33'ünün 44-45 yaş arasında olduğu tespit edilmiştir. Kıdem açısından incelendiğinde, katılımcıların %40.00'inin 4-8 yıl, %26.67'sinin 9-12 yıl, %26.67'sinin 13-16 yıl ve %6.67'sinin 17-18 yıl kıdem sahibi olduğu gözlemlenmiştir. Öğrenim durumu bazında değerlendirildiğinde, katılımcıların %60.00'inin lisans mezunu ve %40.00'inin yüksek lisans mezunu olduğu belirlenmiştir. Bu demografik analiz, araştırmaya katılan okul yöneticilerinin profillerini daha ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Veri toplama araçları

Veri toplama sürecinde kullanılan yöntem, dört açık uçlu sorudan oluşan standartlaştırılmış bir görüşme formu şeklinde olup görüşme formunda yer alan sorular şu şekildedir.

- 1) Eğitimde değerler eğitimi konusundaki görüşleriniz nelerdir?
- 2) Okulunuzda değerler eğitimi uygulamaları hakkında neler söyleyebilirsiniz?
- 3) Öğrencilere değerler eğitimi sağlamanın avantajları veya zorlukları hakkında düşünceleriniz nelerdir?
- 4) Okuldaki değerler eğitimi güçlendirmek için önerileriniz nelerdir?

Verilerin toplanması

Veri toplama süreci, 11 Ekim 2023 ile 21 Ekim 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilen yüz yüze görüşmelerle hayata geçirilmiştir. Katılımcılar kendi okullarında veri toplama sürecinde yer almış ve her bir katılımcıyla yapılan görüşmelerin ortalama süresi 30 ila 90 dakika arasında değişmiştir. Katılımcılar, bu araştırmaya gönüllü olarak katılmışlardır. Görüşme öncesinde, katılımcılara çalışmanın tarihçesi, önemi ve hedefleri hakkında bilgi verilmiş ve aynı zamanda gizlilikle ilgili kurallar açıklanmıştır. Katılımcılara, görüşmelerin belgeleneceği ve bu belgelerin gizliliğinin korunması amacıyla kullanılacağı bilgisi verilmiştir. Araştırmacı, bireysel görüşmeler

için standartlaştırılmış bir görüşme formu kullanmış ve her katılımcıya önceden belirlenmiş soruları tutarlı ve değiştirilmemiş bir sırayla sormuştur. Görüşmeler, not alma amacıyla kalem ve kağıt kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara sözlü ifade için yeterli zaman tanınmış ve aynı zamanda görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Her görüşme, katılımcıların düşüncelerini özgürce ifade edebilmelerini sağlamak amacıyla bireysel olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin ardından, araştırmacılar tarafından alınan el yazısı notlar hemen bilgisayara aktarılmıştır. Daha sonra, tüm kayıtların kapsamlı bir incelemesi yapılarak, verilere ilişkin daha fazla içgörü elde edilmiştir.

Geçerlik ve güvenilirlik

Geçerlik ve güvenilirlik, nitel araştırmalarda nicel araştırmalardan farklı bir bakış açısı gerektiren önemli kavramlardır (Marczyk, DeMatteo ve Festinger, 2005). Bu bağlamda, nitel araştırmaların güvenilirliğini sağlamak ve inandırıcılığını artırmak için çeşitli stratejiler önerilmektedir. Nitel araştırmada inandırıcılık, iç geçerliliğin yerine geçer ve bu, uzun süreli iletişimi sürdürme, araştırmacı yanlılığını en aza indirmeye, katılımcı teyidinin alınması gibi yöntemlerle elde edilebilir. Aktarılabilirlik için ise dış geçerliliğe güvenmek yerine, amaçlı örnekleme, bağlamın tam olarak tanımlanması ve katılımcıların kapsamlı sunumu gibi tekniklere vurgu yapılır (Miller, 2003). Çalışmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla katılımcılar gönüllülük esasına göre seçilmiş ve görüşme formu uygulanmadan önce katılımcılarla hazırlık görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde araştırmacının amacı ve görüşme formundaki sorular hakkında detaylı açıklamalar yapılmıştır. Araştırma, katılımcılar arasındaki farklılıkları analiz etmenin yanı sıra, aktarılabilirliği artırmak amacıyla görüşme formu geliştirme sürecini ve formdaki tüm soruların titiz bir tanımını içermektedir. Maksimum çeşitlilik örnekleme stratejisinin kullanılması da bu güvenilirlik stratejilerinden biridir. Nitel araştırmacının güvenilirliğine odaklanmak yerine, araştırma sürecinin detaylı bir tanımının yapılması önerilir. Bu, araştırma yöntemlerinin detaylandırılması, soru hazırlama, pilot uygulama, veri toplama süreci, analiz, literatür taraması, yöntem çeşitlemesi ve yöntem ve süreçlerin diğer araştırmacılar tarafından incelenmesini içerir (Özdemir, 2010). Çalışmanın bütünlüğünü sağlamak için araştırma deseni, veri toplama prosedürü, araç hazırlama ve analiz süreci detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Verilerin analizi

Çalışmanın verileri içerik analizi ile incelenmiştir. İçerik analizi, görüşme verilerinde yer alan materyalin sistematik ve titiz bir şekilde incelenmesini içeren bir araştırma stratejisidir. Bu nedenle araştırmada, veri toplama ve bulguların yorumlanmasının her yönünü ayrıntılı bir şekilde ele alan içerik analizi kullanılmıştır. Veriler, çalışmanın hedeflerine uygun olarak tematik analiz ve kodlama kullanılarak düzenlenmiştir. Araştırma, verilerin kodlanması, temaların düzenlenmesi ve tanımlanması ve bulguların analiz edilmesi süreçlerinin tamamını içermiştir. Temalar, anlamlı bir şekilde bağlantılı olan kodların gruplandırılmasıyla üretilen kategoriler arasındaki anlamlı ilişkilere dayanarak seçilmiştir. Sonuçlar, temalar, kategoriler ve kodlar arasındaki ilişkiler incelenerek analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Bulgular

Okul Yöneticilerinin Eğitimde Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşlerinin Neler Olduğuna İlişkin Değerlendirme

Analiz bölümünde, eğitimde değerler eğitimi konusunda okul yöneticilerinin görüşlerinin neler olduğunun anlaşılması amacıyla "Eğitimde değerler eğitimi konusundaki görüşleriniz nelerdir?" sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Eğitimde değerler eğitimi konusundaki görüşlere ilişkin bulgular

Temalar	Kodlar	f
Değerlerin öğretilmesi	Karakter gelişimine katkı	3
	Temel değerlerin öğretimi	2
	Olumlu ilişkiler ve empati	1
Etik davranışlar ve sorumluluk	Etik davranışların rehberliği	3
	Sorumluluk ve liderlik	1
	Problem çözme ve iletişim becerileri	1
Duygusal zekâ ve toplumsal farkındalık	Kişisel gelişim ve bilinçlenme	2
	Kültürel anlayış ve hoşgörü	1
	Duygusal zekâ gelişimi	1

Tablo 2 incelendiğinde; okul yöneticilerinin eğitimde değerler eğitimi konusundaki görüşlerinin neler olduğuna ilişkin katılımcı görüşlerinin, değerlerin öğretilmesi, etik davranışlar ve sorumluluk, duygusal zekâ ve toplumsal farkındalık olmak üzere üç tema altında toplandığı görülmektedir. Değerlerin öğretilmesi teması altında; karakter gelişimine katkı, temel değerlerin öğretimi ve olumlu ilişkiler ve empati isimli üç kod bulunduğu görülmektedir. Değerlerin öğretilmesi konusunda görüş ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

(K1): "Değerler eğitimi, öğrencilerin karakter gelişimine katkı sağlayarak toplumda sorumlu bireyler yetiştirmeye yardımcı olabilir."

(K5): "Değerler eğitimi, öğrenciler arasında olumlu ilişkiler kurmalarına ve empati geliştirmelerine yardımcı olabilir."

(K13): "Okulumuzun değerler eğitimi, öğrencilere kendilerini tanıma ve kişisel gelişimleri üzerinde düşünme fırsatı sunar."

Etik davranışlar ve sorumluluk teması altında; etik davranışların rehberliği, sorumluluk ve liderlik, problem çözme ve iletişim becerileri isimli üç kod bulunduğu görülmektedir. Etik davranışlar ve sorumluluk konusunda görüş ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

(K4): "Okulumuzda değerler eğitimi, öğrencilere etik davranışlar, dürüstlük ve adil olma konularında rehberlik sunmayı içermektedir."

(K8): "Değerler eğitimi, öğrencilere sorumluluk almayı, liderlik becerilerini geliştirmeyi ve etik kararlar vermeyi öğretebilir."

(K12): "Değerler eğitimi, öğrencilere problem çözme becerileri kazandırabilir ve etkili iletişim kurmalarına yardımcı olabilir."

Duygusal zekâ ve toplumsal farkındalık teması altında; kişisel gelişim ve bilinçlenme, kültürel anlayış ve hoşgörü ve duygusal zekâ gelişimi isimli üç kod bulunduğu görülmektedir. Duygusal zekâ ve toplumsal farkındalık konusunda görüş ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

(K15): "Okuldaki değerler eğitimi, öğrencilere sürdürülebilirlik, adalet ve toplumsal sorumluluk gibi önemli konuları anlamalarına katkıda bulunabilir."

(K9): "Okulumuzda değerler eğitimi, öğrencilerin duygusal zekalarını geliştirmeye odaklanmaktadır."

(K10): "Değerler eğitimi, öğrencilere farklı kültürleri anlama ve hoşgörüyü teşvik etme fırsatı sunabilir."

Okul Yöneticilerinin Okullarındaki Değerler Eğitimi Uygulamaları Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Değerlendirme

Analiz bölümünde, okullarındaki değerler eğitimi uygulamaları hakkındaki okul yöneticilerinin görüşlerinin öğrenilmesi amacıyla "Okulunuzda değerler eğitimi uygulamaları hakkında neler söyleyebilirsiniz?" sorusu yöneltilmiş ve elde edilen temalar ve kodlar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Okul yöneticilerinin okullarındaki değerler eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşlerine ilişkin bulgular

Temalar	Kodlar	f
Temel değerlerin öğretimi ve toplumsal katkı	Değerlerin pratik uygulaması	3
	Etik değerlerin öğretimi	3
	Sosyal becerilerin gelişimi	2
Kişisel gelişim ve etik düşünme	Kişisel değerlere odaklanma	3
	Kültürel farkındalık ve çeşitlilik	2
	Problem çözme becerisi	1
	İletişim becerisi	1

Tablo 3 incelendiğinde; okul yöneticilerinin okullarındaki değerler eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşlerine ilişkin katılımcı görüşlerinin, temel değerlerin öğretimi ve toplumsal katkı ve kişisel gelişim ve etik düşünme olmak üzere 2 tema altında toplandığı görülmektedir. Temel değerlerin öğretimi ve toplumsal katkı teması altında; değerlerin pratik uygulaması, etik değerlerin öğretimi ve sosyal becerilerin gelişimi isimli üç kod bulunduğu görülmektedir. Temel değerlerin öğretimi ve toplumsal katkı konusunda görüş ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

(K3): "Okulumuzda düzenli olarak yapılan etkinliklerle değerler eğitimi desteklenmekte, öğrencilere bu değerleri uygulama fırsatı sunulmaktadır."

(K7): "Okulumuzda düzenlenen tematik etkinlikler ve projeler aracılığıyla değerler eğitimine vurgu yapılmakta ve öğrencilerin bu konuda farkındalığı artırılmaktadır."

(K1): "Okulumuzda değerler eğitimi, öğrencilere etik davranışlar, sorumluluk ve hoşgörü gibi değerleri öğretmeye odaklanmaktadır."

(K2): "Değerler eğitimi programımız, öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmeyi ve olumlu bir okul kültürü oluşturmaya hedeflemektedir."

Kişisel gelişim ve etik düşünme teması altında; kişisel değerlere odaklanma, kültürel farkındalık ve çeşitlilik, problem çözme becerisi ve iletişim becerisi isimli dört kod bulunduğu görülmektedir. Kişisel gelişim ve etik düşünme konusunda görüş ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

(K9): "Okulumuzdaki değerler eğitimi, öğrencilerin ahlaki değerleri benimsemelerini teşvik ederken, aynı zamanda özsaygı ve başkalarına saygı gibi kişisel değerlere de odaklanmaktadır."

(K10): "Değerler eğitimi, öğrencilere çeşitliliği kutlamayı, hoşgörüyü geliştirmeyi ve kültürel farkındalığı artırmayı amaçlamaktadır."

(K11): "Okulumuzdaki değerler eğitimi programı, öğrencilere problem çözme becerileri kazandırmak ve etik kararlar vermelerine rehberlik etmek üzere tasarlanmıştır."

(K12): "Değerler eğitimi, öğrencilere olumlu iletişim, liderlik, ve işbirliği konularında beceriler kazandırmayı hedeflemektedir."

Öğrencilere Değerler Eğitimi Sağlamanın Avantajları veya Zorlukları Hakkındaki Düşüncelerin Neler Olduğuna İlişkin Değerlendirme

Analiz bölümünde, öğrencilere değerler eğitimi sağlamanın avantajları veya zorlukları hakkındaki düşüncelerin neler olduğu konusundaki görüşlerinin öğrenilmesi amacıyla "Öğrencilere değerler eğitimi sağlamanın avantajları veya zorlukları hakkında düşünceleriniz nelerdir?" sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Öğrencilere değerler eğitimi sağlamanın avantajları veya zorluklarına ilişkin bulgular

Temalar	Kodlar	f
Değerler eğitiminin avantajları	Topluma olumlu katkı	4
	Sosyal becerilerin gelişimi	3
	Karakter gelişimi	2
Değerler eğitiminin zorlukları	Bireysel farklılıkların yönetimi	4
	Zaman ve süreç yönetimi	2

Tablo 4 incelendiğinde; öğrencilere değerler eğitimi sağlamanın avantajları veya zorlukları hakkındaki düşüncelerin neler olduğuna ilişkin katılımcı görüşlerinin, değerler eğitiminin avantajları ve değerler eğitiminin zorlukları olmak üzere iki tema altında toplandığı görülmektedir. Değerler eğitiminin avantajları teması altında; topluma olumlu katkı, sosyal becerilerin gelişimi ve karakter gelişimi isimli üç kod bulunduğu görülmektedir. Değerler eğitiminin avantajları konusunda görüş ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

(K1): "Değerler eğitimi, öğrencilere etik değerleri benimsemelerini ve topluma daha olumlu bir şekilde katkıda bulunmalarını teşvik eder."

(K13): "Değerler eğitimi, öğrencilere karakter gelişimi için bir temel sağlar, ancak bu süreçte öğretmenlerin öğrencileri tanıması önemlidir."

(K2): "Öğrencilere değerler eğitimi vermek, onların empati, saygı ve sorumluluk gibi sosyal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir."

(K10): "Öğrencilere değerler eğitimi sağlamanın avantajı, onların sosyal sorumluluklarını anlamalarını ve toplumlarına duyarlı bireyler olmalarını teşvik etmesidir."

Değerler eğitiminin zorlukları teması altında; bireysel farklılıkların yönetimi ve zaman ve süreç yönetimi isimli iki kod bulunduğu görülmektedir. Değerler eğitiminin zorlukları konusunda görüş ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

(K6): "Öğrencilere değerler eğitimi sağlamanın zorluğu, bireysel değer farklılıkları nedeniyle öğrencilerin bu konuda farklı tepkiler göstermesidir."

(K15): "Değerler eğitimi, öğrencilere duygusal zekalarını güçlendirmeyi öğretir, ancak bu konuda öğretmenlerin öğrencilere bireysel dikkat göstermesi önemlidir."

(K8): "Öğrencilere değerler eğitimi vermek, onların etik düşünce ve davranışlarını geliştirmelerine olanak tanır, ancak bu süreç zaman alabilir."

Okuldaki Değerler Eğitimi Güçlendirmek İçin Önerilere İlişkin Değerlendirme

Analiz bölümünde, okuldaki değerler eğitimi güçlendirmek için okul yöneticilerinin önerilerini belirlemek amacıyla "Okuldaki değerler eğitimi güçlendirmek için önerileriniz nelerdir?" sorusu yöneltilmiş elde edilen temalar ve kodlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Okuldaki değerler eğitimi güçlendirmek için önerilere ilişkin bulgular

Temalar	Kodlar	f
Okul içi etkinliklerle değerler eğitimi güçlendirmek	Pratik uygulamalar ve örnekler	3
	Müfredat güncellemeleri	2
Öğrenci-öğretmen ilişkileri ve iş birliği	Projeler ve etkinlikler	3
	İletişim ve iş birliği	2
	Sosyal ve kültürel etkinlikler	2
Okul kültürü ve toplumsal katılım	Toplumsal sorumluluk ve hizmet	2
	Disiplin ve değerler	1

Tablo 5 incelendiğinde; okuldaki değerler eğitimi güçlendirmek için önerilere ilişkin katılımcı görüşlerinin, okul içi etkinliklerle değerler eğitimi güçlendirmek, öğrenci-öğretmen ilişkileri ve iş birliği ve okul kültürü ve toplumsal katılım olmak üzere üç tema altında toplandığı görülmektedir. Okul içi etkinliklerle değerler eğitimi güçlendirmek teması altında; pratik uygulamalar ve örnekler ve müfredat güncellemeleri isimli iki kod bulunduğu görülmektedir. Okul içi etkinliklerle değerler eğitimi güçlendirmek konusunda görüş ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

(K1): "Değerler eğitimi güçlendirmek için okul içinde düzenli olarak etkinlikler düzenlenmeli ve öğrencilere bu değerleri yaşayarak öğrenme fırsatı sunulmalıdır."

(K5): "Değerler eğitimi pekiştirmek için öğrencilere, bu değerlerin gerçek hayattaki uygulamalarını gösteren örnekler sunulmalıdır."

(K6): "Okuldaki değerler eğitimi güçlendirmek için ders müfredatına, öğrencilere değerleri öğretecek içerikler eklenmelidir."

Öğrenci-öğretmen ilişkileri ve işbirliği teması altında; projeler ve etkinlikler ve iletişim ve işbirliği isimli iki kod bulunduğu görülmektedir. Öğrenci-öğretmen ilişkileri ve işbirliği konusunda görüş ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

(K2): "Okuldaki değerler eğitimi pekiştirmek için öğrenci-öğretmen etkileşimini artırmaya yönelik projeler ve etkinlikler planlanmalıdır."

(K7): "Değerler eğitimi desteklemek için okul içi etkinliklerde ve programlarda öğrencilere liderlik ve sorumluluk fırsatları tanınmalıdır."

(K4): "Okuldaki değerler eğitimi güçlendirmek için öğrenci, öğretmen ve veliler arasında işbirliği ve iletişim kanalları oluşturulmalıdır."

Okul kültürü ve toplumsal katılım teması altında; sosyal ve kültürel etkinlikler, toplumsal sorumluluk ve hizmet ve disiplin ve değerler isimli üç kod bulunduğu görülmektedir. Okul kültürü ve toplumsal katılım konusunda görüş ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

(K9): "Değerler eğitimi desteklemek için okulun sosyal ve kültürel etkinlikleri, bu değerleri vurgulayacak şekilde planlanmalıdır."

(K10): "Okuldaki değerler eğitimi güçlendirmek için öğrencilere, toplum hizmeti gibi dışa açık etkinliklere katılma imkanı sağlanmalıdır."

(K11): "Değerler eğitimi desteklemek için okul içi disiplin politikaları, bu değerleri vurgulayan bir yaklaşıma uygun olarak güncellenmelidir."

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, okul yöneticilerinin değerler eğitime dair görüşlerini değerlendirirken üç ana tema etrafında kümelenen katılımcı görüşlerine odaklanmıştır. Değerlerin öğretilmesi teması altında, araştırmaya katılanların vurguladığı karakter gelişimine katkı, temel değerlerin öğretimi ve olumlu ilişkiler ile empati önemli bir vurgu olarak öne çıkmaktadır. Etik davranışlar ve sorumluluk teması, etik davranışların rehberliği, liderlik, problem çözme ve iletişim becerileri gibi kavramlar üzerine odaklanarak eğitimde değerlerin pratiğe dönüşümüne vurgu yapmaktadır. Duygusal zeka ve toplumsal farkındalık teması altında ise kişisel gelişim, bilinçlenme, kültürel anlayış, hoşgörü ve duygusal zeka gelişimi gibi unsurlar ele alınmıştır. Bu sonuçlar, benzer konularda çalışmalar ile karşılaştırıldığında Purwanto'nun (2021) çalışmaları, eğitimde değerlerin öğretilmesinin karakter gelişimine ve olumlu ilişkilere katkısını destekleyen bulgular içermektedir. Aynı zamanda, Netolicky'nin (2020) araştırması da etik davranışlar, liderlik ve iletişim becerileri üzerine vurgu yaparak bu çalışmanın sonuçları ile benzerlik gösterebilir. Bu bağlamda, bu çalışmanın elde ettiği bulgular, literatürdeki diğer önemli araştırmalarla paralellik göstermekte ve değerler eğitimi konusundaki geniş bir konsensüsü yansıtabilmektedir.

Bu çalışma, okul yöneticilerinin okullarındaki değerler eğitimi uygulamalarına yönelik çeşitli temaları inceleyerek temel değerlerin öğretimi ve toplumsal katkı, kişisel gelişim ve etik düşünme olmak üzere iki ana başlık altında toplamıştır. Okul yöneticilerinin değerler eğitimi pratiğine dair görüşleri, temel değerlerin öğretimi ve toplumsal katkı konusunda, değerlerin pratik uygulaması, etik değerlerin öğretimi ve sosyal becerilerin gelişimi gibi unsurları vurgulamıştır. Bu bulgular, benzer konuları ele alan diğer araştırmalarla karşılaştırıldığında Getie'nin (2020) çalışmaları, değerlerin pratik uygulamasının vurgulanmasıyla bu çalışmanın temel değerlerin öğretimi ve toplumsal katkı temaları ile örtüşmektedir. Ahad vd.,'nin (2021) araştırması da etik düşünme ve kişisel gelişimle ilgili unsurları içermesi bakımından, bu çalışmanın kişisel gelişim ve etik düşünme temalarıyla benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda, bu çalışmanın bulguları, literatürdeki diğer önemli araştırmalarla uyumlu bir şekilde değerler

eğitimi konusundaki genel eğilimleri desteklemekte ve bu alandaki çeşitli perspektifleri zenginleştirmektedir.

Bu çalışmada, öğrencilere değerler eğitimi sağlamanın avantajları ve zorlukları olmak üzere iki temada toplanan katılımcı görüşleri incelenmiştir. Değerler eğitiminin avantajlarına dair ifadeler, topluma olumlu katkı, sosyal becerilerin gelişimi ve karakter gelişimi şeklinde öne çıkmıştır. Bu avantajlar, değerler eğitiminin bireylerin toplumsal sorumluluk anlayışını güçlendirmesi ve olumlu kişisel özellikleri desteklemesi yoluyla genel toplumsal refaha katkıda bulunabileceğini yansıtmaktadır. Değerler eğitiminin zorluklarına dair belirtilen bireysel farklılıkların yönetimi ve zaman-süreç yönetimi, bu alandaki uygulamaların karşılaşılabileceği pratik zorlukları vurgulamaktadır. Bireysel farklılıkların yönetimi, öğrencilerin değerleri farklı şekillerde algılaması ve bu değerleri benimsemeleri açısından önemli bir çeşitliliği ifade edebilir. Zaman ve süreç yönetimi ise, değerler eğitimi programlarının planlanması, uygulanması ve sürdürülebilirliği konularında karşılaşılabilecek pratik zorluklara işaret etmektedir. Bu konudaki bulgular, literatürdeki diğer önemli çalışmalarla karşılaştırıldığında Leithwood, Sun ve Schumacker'ın (2020) çalışmaları, eğitimdeki değerlerin toplumsal katkısı üzerine odaklanarak bu çalışmanın topluma olumlu katkı temasıyla benzerlik göstermektedir. Giovannella, Marcello ve Donatella'nın (2020) araştırması ise bireysel farklılıkların yönetimi ve zaman-süreç yönetimi gibi pratik zorlukları ele alarak, bu çalışmanın zorluklar temasıyla örtüşmektedir. Bu bağlamda, bu çalışma, öğrencilere değerler eğitimi sağlamanın avantajları ve zorluklarına dair kapsamlı bir bakış sunarken, benzer konularda yapılmış diğer araştırmalarla da uyum içindedir.

Bu çalışma, okuldaki değerler eğitimi güçlendirmek için önerilere dair katılımcı görüşleri ele alarak üç temada toplamıştır: okul içi etkinliklerle değerler eğitimi güçlendirmek, öğrenci-öğretmen ilişkileri ve işbirliği, okul kültürü ve toplumsal katılım. Okul içi etkinliklerle değerler eğitimi güçlendirmek konusunda öneriler, pratik uygulamalar ve örnekler ile müfredat güncellemelerini içermektedir. Öğrenci-öğretmen ilişkileri ve işbirliği tema altında projeler, etkinlikler, iletişim ve işbirliği önerilmiştir. Okul kültürü ve toplumsal katılım konusunda ise sosyal ve kültürel etkinlikler, toplumsal sorumluluk ve hizmet, disiplin ve değerler gibi çeşitli öneriler sıralanmıştır. Bu bulgular, literatürdeki diğer çalışmalarla kıyaslandığında, Toropova, Myrberg ve Johansson'ın (2021) araştırması okul içi etkinliklerin yanı sıra müfredat güncellemelerinin de değerler eğitime katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Purwanto'nun (2021) çalışmaları ise öğrenci-öğretmen ilişkileri ve işbirliği konusunda benzer önerilere vurgu yaparak, bu çalışmanın bu temadaki bulgularıyla paralellik göstermektedir. Bu bağlamda, okuldaki değerler eğitimi güçlendirmek için öneriler konusundaki bulgular, farklı kaynaklardan gelen benzer araştırma sonuçlarıyla desteklenerek literatürdeki genel eğilimleri yansıtmaktadır.

Öneriler

- Okul yöneticileri, değerler eğitime önemli bir vurgu yapmalı ve bu konuda öğretmenleri teşvik etmelidir.
- Temel değerlerin öğretilmesi, karakter gelişimine katkı sağladığı için öncelikli olarak ele alınmalıdır.
- Okul yöneticileri, etik davranışların rehberliği, sorumluluk ve liderlik gibi konulara odaklanmalıdır.
- Öğrencilere etik kararlar vermeyi öğretecek uygulamalar ve etkinlikler planlanmalıdır.

- Bireysel farklılıkların yönetimi ve zaman-süreç yönetimi konularında destekleyici materyaller ve rehberlik sunulmalıdır.
- Temel değerlerin öğretilmesi ile toplumsal katkı ve kişisel gelişim arasındaki bağlantıyı güçlendirmek için projeler ve etkinlikler planlanmalıdır.
- Okul içi etkinlikler, değerler eğitimi desteklemek amacıyla düzenlenmeli ve öğrencilere bu değerleri yaşayarak öğrenme fırsatları sunulmalıdır.
- Okul yönetimi, öğretmenlere düzenli olarak değerler eğitimi konusunda eğitim ve rehberlik sağlamalıdır.

Referans

Ada, Ş., Başar, E., Dağlı, A., Ekinci, E., Ergün, M., Gelbal, S. ve Taştan, N. (2007). *Eğitim bilimine giriş*. Pegem A Yayıncılık.

Ahad, R., Mustafa, M. Z., Mohamad, S., Abdullah, N. H. S., & Nordin, M. N. (2021). Work attitude, organizational commitment and emotional intelligence of Malaysian vocational college teachers. *Journal of Technical Education and Training*, 13(1), 15-21.

Altan, M. Z. (2011). Çoklu zeka kuramı ve değerler eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim*, 4(1), 53-57.

Çankırılı, A. (2015). *Ailede ve okulda değerler eğitimi*. Zafer Yayınları

Demirtaş, S. (2009). *Çocuk yuvasında kalan korunmaya muhtaç çocukların değer eğitiminde yaratıcı dramanın etkililiği*, Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Dönmez, C., ve Yazıcı, K. (2008). *T.C. inkılâp tarihi ve Atatürkçülük konularının öğretimi*. Nobel Yayın Dağıtım.

Fichter, J. (2009). *Sosyoloji nedir?* (Çelebi, N., Çev.). Anı Yayıncılık.

Getie, A. S. (2020). Factors affecting the attitudes of students towards learning English as a foreign language. *Cogent Education*, 7(1), 1738184.

Giovannella, C., Marcello, P., & Donatella, P. (2020). The effects of the Covid-19 pandemic on Italian learning ecosystems: The school teachers' Perspective at the steady state. *ID&A Interaction Design & Architecture (s)*, 45, 264-286.

Kirschenbaum, H. (1995). *100 ways to enhance values and morality in schools and youth settings*. Allyn and Bacon Press.

Leithwood, K., Sun, J., & Schumacker, R. (2020). How school leadership influences student learning: A test of "The four paths model". *Educational Administration Quarterly*, 56(4), 570-599.

Marczyk, G., DeMatteo, D., & Festinger, D. (2005). *Essentials of research design and methodology*. New York: John Wiley & Sons Inc.

Miller, S. (2003). Analysis of phenomenological data generated with children as research participants. *Nurse Researcher*, 10(4), 68-82.

Milli Eğitim Bakanlığı (2017). *Matematik dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, MEB Yayınları.

Netolicky, D. M. (2020). School leadership during a pandemic: navigating tensions. *Journal of Professional Capital and Community*, 5(3/4), 391-395.

- Noble, H. ve Smith, J. (2015). Issues of validity and reliability in qualitative research. *Evidence-Based Nursing*, 18(2), 34-35.
- Öncül, K. (2021). *Ortaokul matematik dersi öğretim programında yer alan değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323- 343
- Pring, R. (2010). Introduction. In T. Lovat, R. Toomey ve N. Clement (Eds.), *International research handbook on values education and student wellbeing* (ss.19-24).Springer.
- Purwanto, A. (2021). Education Management Research Data Analysis: Comparison of Results between Lisrel, Tetrad, GSCA, Amos, SmartPLS, WarpPLS, and SPSS For Small Samples. *Nidhomul Haq: Jurnal Manajemen Pendidikan Islam*, 6(2).
- Sood, M., ve Kavita (2016). Value oriented education. *International Journal of Multidisciplinary Research and Development*, 3(3), 275-277.
- Toropova, A., Myrberg, E., & Johansson, S. (2021). Teacher job satisfaction: the importance of school working conditions and teacher characteristics. *Educational review*, 73(1), 71-97.
- Ulusoy, K., ve Dilmaç, B. (2016). *Değerler eğitimi*. Pegem Akademi.
- Ulusoy, K., ve Dilmaç, B. (2020). *Değerler eğitimi*. Pegem Akademi
- Wood, R. W., ve Roach, L. (1999). Administrators' perceptions of character education. *Education*, 120, 213-238.
- Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi: eğitimde yeni ufuklar*. Akçağ Yayınları
- Yazıcı, D. (2006). Değerler eğitimi'ne genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499-522.
- Yeşil, R., ve Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-84.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.